XL PLAGE
FLAGEY

DOE-HET-ZELF WANDELING BRUSSEL

BUURT	**VIJVERS VAN ELSENE**
STARTPLAATS	**TRAM- EN BUSHALTE FLAGEY, 1050 ELSENE**
AANKOMSTPLAATS	**TRAMHALTE BUYL, 1050 ELSENE**
AFSTAND	**3,5 KM**
PUBLICATIEDATUM	**1 SEPTEMBER 2020**
EEN INITIATIEF VAN	**BRUKSELBINNENSTEBUITEN EN MUNTPUNT**

INLEIDING

Deze wandeling van Brukselbinnenstebuiten voert je van een grootstedelijk, bruisend plein naar de stilte van het groen. Van heden naar verleden. Van volkse wijken naar chique buurten. En van voormalige visvijvers, gevoed door de Maalbeek, naar de bron binnen de abdijmuren van Ter Kameren. De wandeling begint bij de tram- en bushalte Flagey en eindigt bij tramhalte Buyl.

1 FLAGEYPLEIN

Het Flageyplein heeft tegenwoordig een zekere reputatie als feestplein. Maar op zaterdag- of zondagvoormiddag beland je er tussen de marktkramers die Italiaanse, Portugese en andere specialiteiten verkopen. In 2006 startte de heraanleg: het werd een soap in vele bedrijven die meer dan tien jaar aansleepte. Resultaat: een blauwe granieten betegeling, lange houten banken die uitnodigen tot luieren en een enorme glazen luifel boven de bus- en tramhalte. Jammer genoeg blijft het plein een hels verkeersknooppunt, dat voor voetgangers best gevaarlijk kan zijn.

Het plein heeft trouwens ook een onzichtbare dimensie. Onder je voeten bevindt zich niet alleen een openbare parkeergarage, maar nog lager ligt een stormbekken dat bij hevige regenval het overtollige water moet opvangen. Een oplossing voor de legendarische overstromingen in de Maalbeekvallei. Maar het blijft opletten: de ingebouwde fonteintjes in het midden van het plein kunnen je bij warm weer wel eens verrassen wanneer ze plots beginnen te spuiten!

2 FLAGEYGEBOUW

Het art-decomeesterwerk (1935) van architect Joseph Diongre lijkt op een enorme pakketboot met een mast. Maar dit voormalige gebouw van de NIR (Nationaal Instituut voor de Radio-omroep) heeft niet alleen architecturale kwaliteiten. Het staat ook bekend om zijn technisch en akoestisch vernuft: de studio's zijn immers uitstekend geïsoleerd. Doordat de administratieve ruimten zich rond de zalen bevinden, zorgen ze voor nog extra isolatie. Na de verhuis van de omroep naar de Reyerslaan volgde een periode van jammerlijke leegstand. Het iconische gebouw ontsnapte gelukkig aan de sloop. Naast de vzw Flagey, die concerten en filmvertoningen organiseert, huisvest het enkele bedrijven en culturele instellingen: Brussels Philharmonic, de Vlaams-Brusselse media (Bruzz), de faculteit architectuur van La Cambre en het beroemde Café Belga.

→ *We stappen even tot op het pleintje bij Café Belga.*

3 HEILIG KRUISKERK EN -PLEIN

Deze Heilig Kruiskerk is de derde versie van een kerk met deze naam. Probeer even te volgen: de eerste Heilig Kruiskerk stond helemaal aan het andere eind van het Flageyplein, op de hoek met de De Vergniesstraat. Die verving men in 1863 door een eerste exemplaar op de huidige plaats. Toen die kerk begon te verzakken, moest in volle WO II de toren worden verplaatst en op palen diep in de bodem worden geheid. Na de heropbouw van de gevel was versie drie van de kerk een feit. De vele Brusselse Portugezen uit deze buurt kunnen hier misvieringen in hun moedertaal bijwonen.

→ *We wandelen terug naar het Flageyplein, in de richting van de gele totem van de Duitse kunstenaar Bogomir Ecker. Ga aan het kunstwerk linksaf tot aan het Belfiuskantoor op de hoek van de Zwanenstraat.*

4 FERNANDO PESSOA

Het monument op dit driehoekig pleintje verbeeldt de grote Portugese dichter Fernando Pessoa (1888-1935). Hij schreef niet alleen onder zijn eigen naam, maar ook onder heteroniemen: in naam van denkbeeldige dichters en filosofen. Een standbeeld van Pessoa in Brussel? In de jaren 1950 vestigde zich in deze buurt een belangrijke gemeenschap van Portugese arbeiders, die hier in de industrie kwamen werken om de armoede in hun land te ontvluchten. In de zijstraten rond het plein vind je nog heel wat Portugese cafés en restaurants en ook een bakker. Omdat het Flageyplein dicht bij de Europese wijk ligt, kregen die Portugese arbeiders het gezelschap van hoger opgeleide landgenoten en van andere Europeanen. Ook de Fransen zijn hier bijvoorbeeld zeer goed vertegenwoordigd.

→ *Wandel verder in de Zwanenstraat, tot op het kruispunt met de Dam-, Gray- en Dillensstraat.*

5 ZWANENSTRAAT – GRAYSTRAAT

De Zwanenstraat en de Graystraat in haar verlengde zijn meteen een stuk volkser dan het Flageyplein zelf. Deze straten liggen op het oude tracé van de Maalbeek, die in de 19de eeuw een overwelving kreeg. Deze buurt zag zich in het verleden, voor de aanleg van het

FLAGEYGEBOUW

FERNANDO PESSOA

KORTE MALIBRANSTRAAT

stormbekken op het Flageyplein, vaak geplaagd door waterover-last, met grote gevolgen voor de woonkwaliteit. Maar ieder nadeel heeft zijn voordeel: voor fietsers is de Graystraat een ideale manier om zonder hellingen richting Etterbeek en Schaarbeek te fietsen. Wil je de vallei verlaten, dan is het wel klim-men geblazen!

→ *Sla linksaf in de Dillensstraat, om meteen rechtsaf de stijgende, Korte Malibranstraat in te lopen.*

6 KORTE MALIBRAN-STRAAT

Hier hangt nog de dorpse sfeer van het Elsene van weleer: een smal kasseistraatje met een kronkelend tracé, een bankje en wat rotsen om op te rusten, kleine huisjes die overdadig in het groen zitten. En het leuke van dit alles: het straatje is pittoresk maar niet afgelikt en wordt dus niet door toeristen on-der de voet gelopen.

→ *De Korte Malibranstraat geeft uit op de Malibranstraat, die we linksaf nemen richting Flageyplein.*

7 MALIBRANSTRAAT

Het is in Elsene een populaire quiz-vraag: waar komt de naam van deze straat vandaan? De internationaal bekende, maar tragisch jongge-storven operadiva Maria Malibran (1808-1836) woonde kort met haar man, violist en componist Charles de Bériot, in een buitengoed dat later het gemeentehuis van Elsene zou worden. Maar de Malibranstraat is vooral interessant omdat het een erg volkse en bedrijvige straat is, met veel lokale kleinhandel. Het Flageyplein vormt het scharnier tussen deze volkse buurt en de dure buurt van de vijvers, waar we straks naartoe trekken.

→ *Net voor het Flageyplein slaan we rechtsaf in de De Vergniesstraat.*

8 HUMUS X HORTENSE

De stijgende en bochtige De Vergniesstraat was een stuk van de oude weg die het dorp Elsene verbond met de stad Brussel. De oude beluiken verdwenen met de heraanleg begin 20ste eeuw. Aan de rechterkant van de straat herken je de harmonieuze bebouwing uit die periode.

De straat werd een gezellige uitloper van het Flageyplein, met cafés en eethuizen, kampeerwinkel Lecomte en het Théâtre Marni. Maar vooral – de reden waarom we deze straat inlopen – het restaurant Hu-mus x Hortense, helemaal bovenaan (nr. 2). Bezielers Nicolas Decloedt en Caroline Baerten huldigen de 'botanical gastronomy' en werden in 2019 verkozen tot 'The Best Vegan Restaurant in the World'. Vege-tariërs en veganisten vinden rond Flagey hun gading: straks komen we voorbij Dolma, sinds 1973 een huis van vertrouwen voor de vleesloze keuken.

→ *Wandel verder tot op de hoek met de Elsensesteenweg. Voor ons ligt de mooie Kluisstraat, met het CIVA (architectuurinstituut van Brussel) en het waterreservoir van Elsene. Maar wij slaan linksaf in de Elsensesteen-weg, tot aan nr. 315.*

9 LIBRAIRIE NIJINSKI

Dit laatste stukje van de Elsense-steenweg is opnieuw zo'n superdi-verse handelsstraat met een Poolse en Italiaanse kruidenier, een bruin café, Les Petits Riens, het eerderge-noemde Dolma, delicatessenzaken maar ook een skate- en surfwinkel. De tweedehandsboekhandel Nijinksi (nr. 315) draagt de naam van een balletdanser die verbonden was aan de legendarische Ballets Russes. Vaslav Nijinsky was van Poolse ori-gine, net als de eerste uitbater van deze zaak – zo simpel kan het zijn. Het gros van het aanbod in deze boekenwinkel, die een paar jaar geleden vanuit de Kasteleinsbuurt hierheen verhuisde, is Franstalig. Maar er is ook werk verkrijgbaar in het Engels en in andere talen.

→ *Beneden aan de Elsensesteenweg komen we weer aan het Flageyplein. We lopen rechtdoor, houden de overdekte bushalte aan de linkerkant en steken de Generaal de Gaulle-laan over. Aan het beeld van Tijl Uilenspiegel nemen we rechts het wandelpad langs de vijver.*

10 VIJVERS VAN ELSENE

In lang vervlogen tijden was deze buurt het moerassige overstro-mingsgebied van de Maalbeek. De nonnen van de Ter Kamerenabdij lieten vier visvijvers aanleggen, waarvan een op de huidige plek van het Flageyplein. Er ontstond een klein gehucht, Elsene, dat zijn naam ontleende aan de vele elzen die in de natte omgeving groeiden. De bewoners werkten voor de abdij-molen, sprokkelden hout in het Zo-niënwoud en vervoerden het naar de stad. Nu zijn er maar twee vijvers meer over. De Maalbeek is zoals ge-zegd onder de grond gekanaliseerd. De twee resterende vijvers kregen in 1871 hun huidige romantische vorm. Omdat ze zo langgerekt zijn, doen ze denken aan een voorbijstromen-de rivier met romantische eilandjes.

→ *Wandel verder tot aan een rond punt aan je rechterkant.*

LIBRAIRIE NIJINSKI

VIJVERS VAN ELSENE

ARCHITECTEN DELUNE EN BLEROT

11 BIARRITZSQUARE

Résidence du Lac, een banaanvormig appartementsgebouw (1957, architect Jacques Cuisinier) domineert deze rotonde. Op het gelijkvloers, in een oud benzinestation en een beetje verstopt tussen het groen, huist Kif Kif, een restaurant met Marokkaans-mediterrane keuken.

Ooit stond hier Les Grandes Brasseries d'Ixelles, bekend onder de naam Lannoy. De aanwezigheid van een brouwerij op deze plek was niet toevallig: uiteraard vanwege de waterbevoorrading, maar ook lagen hier, net iets meer dan een mijl buiten Brussel, de accijnzen op bierproductie aanzienlijk lager. Stedelingen kwamen hier graag wandelen, aten een boterham met plattekaas en dronken een lokaal biertje in een van de afspanningen rond de vijvers. Verschillende straatnamen in de Flageywijk herinneren aan dit brouwverleden: Brouwerijstraat, Kuipstraat, Moutstraat en Giststraat.

→ *Verlaat de rotonde via de Dalstraat. Neem aan de splitsing rechtsaf de Meerstraat en wandel tot voor nr. 6 aan je linkerkant.*

12 ARCHITECTEN DELUNE EN BLEROT

Zelfs diehard architectuurfans dreigen in deze buurt oververzadigd te geraken door de prachtige woonhuizen in neostijlen, eclecticisme, art nouveau of art deco. De topwerken van Horta en Hankar liggen wat hogerop, aan de Louizalaan of in de Kasteleinswijk. Maar in de straten rond de vijvers zorgden ook hun minder innovatieve collega's met fraaie gevels voor een harmonieus straatbeeld.

In de Meerstraat nr. 6 ontwierp architect Ernest Delune een opvallend atelier voor de Oostenrijkse meester-glazenier Clas Gruner Sterner, die zelf de prachtige glas-in-loodramen tekende (1902). Opvallend: dit huis loopt langs achter door tot in de Dalstraat 5, waar de gevel opgetrokken is in eclectische stijl.

In diezelfde Dalstraat zijn alle panden tussen de nummers 2 en 32 en van 1 tot 17 (behalve 15) van de hand van dezelfde Delune. Het gaat telkens om een individuele woning met voortuin. De gevels proberen elkaar de loef af te steken. Maar het grondplan is dat van een typische Brusselse bel-etagewoning met drie kamers na elkaar, in 'enfilade'.

Als we de Dalstraat verder volgen en daarna links de Vilain XIIII-straat inslaan, komen we op de nummers 9 en 11 twee art-nouveauwoningen tegen van architect Ernest Blerot. Ook hier verbergen de fraaie gevels een traditioneel grondplan. De eigen woning van Blerot, hier vlakbij, werd in de jaren 1960 zonder pardon gesloopt.

→ *Via de Dalstraat en de Vilain XIIII-straat komen we weer op de Charles de Gaullelaan. Sla rechtsaf en wandel verder langs de tweede vijver, tot aan de splitsing met de Bellevuestraat rechts.*

13 LE TONNEAU

Na WO I waren burgerwoningen erg duur geworden, en huispersoneel om ze te onderhouden onbetaalbaar. De Brusselse bourgeoisie was aanvankelijk moeilijk over te halen om hun verticale levenswijze in te ruilen voor een appartement. Een gedeelde ingang en gemeenschappelijke voorzieningen deden te veel aan woonkazernes denken. Maar op deze unieke plek creëerden promotor Jean-Florian Collin en architect Stanislas Jasinski een luxueus en aantrekkelijk alternatief in modernistische stijl. Residentie Belle-Vue (rechts, Generaal de Gaullelaan 50, 1935) en Le Tonneau (links, nr. 51, 1935) weerspiegelen elkaars ronde vormen.

→ *Wandel tussen de beide gebouwen door naar de groene open ruimte daarachter.*

LE TONNEAU

KONINGSTUIN

14 KONINGSTUIN

Bij de aanleg van dit parkje liet de gecontesteerde Leopold II zich een eerste keer kennen als 'koning-urbanist'. Op het moment dat de burgerij deze buurt volbouwde, bepaalde hij dat dit terrein vrij van bebouwing zou blijven en plaats zou bieden aan een tuin. Zo ontstond er een groene verbinding én een mooi perspectief van de chique Louizalaan boven naar de vijvers in de vallei. Een perceel kopen in deze buurt werd daardoor nog aantrekkelijker (en duurder).

Om maximaal van het uitzicht te genieten, loop je best helemaal naar boven. Het park is een afwisseling van open ruimtes en door groen afgesloten intieme 'kamertjes'. Boven staan we oog in oog met een van de omstreden standbeelden van Leopold II. Tijdens het uitschrijven van deze wandeling beheerste de spijtbetuiging van koning Filip over het beleid van zijn overgrootvader en de latere Belgische kolonisatie het nieuws.

→ *We keren op onze stappen terug en volgen de Generaal de Gaullelaan verder tot voorbij de tweede vijver.*

15 KOLONIALE BEELDEN

Aan het einde van de tweede vijver, in een mooi verzorgd plantsoen, staat alweer een koloniaal monument, eentje dat de gemeente Elsene plaatste voor 'haar Congo-pioniers'. Het beeld (1933) stelt het hoofd voor van een vrouw van het Mangbetuvolk uit het noordoosten van Congo.

Op Wikipedia vind je een overzicht van de vele koloniale beelden die zich in de Brusselse openbare ruimte bevinden. De maatschappelijke discussie over hun toekomst is volop gaande. Moeten de beelden helemaal verdwijnen of net niet? Moeten ze verhuizen naar een museum? Elsene, waar ook de Matongéwijk deel van uitmaakt, biedt alvast zelf een tegengewicht. Naar aanleiding van de zestigste verjaardag van Congo's onafhankelijkheid op 30 juni 2020 werd aan het gemeentehuis een gedenkplaat onthuld met de eerste vier regels van 'Indépendance Cha Cha', het vrijheidslied dat de Congolese jazzartiest Le Grand Kallé toen schreef.

→ *We steken de driehoekige Rode-Kruissquare over en lopen door het parkje naar de monumentale inkompoort van de abdij.*

16 TER KAMERENABDIJ

De Ter Kamerenabdij is een oord van rust en groen, omringd door de drukke stad. Op het hoefijzervormige voorplein kan je je vergapen aan de weelde waarin de zusters cisterciënzerinnen vertoefden. De politiek rustige 18de eeuw zorgde voor zo'n toename van rijkdom dat de abdij zich meer en meer als een wereldlijk oord op de stad ging richten. Vooral het toegangsportaal in Lodewijk XVI-stijl, het ereplein in classicistische stijl en de imposante abdiswoning vallen op. Nochtans richtten de zusters deze abdij in de 13de eeuw net op als reactie tegen de te luxueuze mistoestanden in andere kloosterordes.

Alleen de gotische kerk dateert uit de late middeleeuwen. Probeer er zeker eens binnen te lopen als de poort open is. Aan de rechterkant van de kerk kan je door gesloten deuren de fraaie kloostergang zien. Tot voor kort was het overgrote deel van de abdij in het bezit van het Ministerie van Defensie, voor de productie van de gedetailleerde landkaarten door het Nationaal Geografisch Instituut. In 2020 werd het complex gekocht door de Fédération Wallonie-Bruxelles. Het wordt onder andere gebruikt als uitvalsbasis voor de Franstalige kunstschool La Cambre.

→ *Neem de doorgang rechts naast de abdiswoning. Je komt bij de trap naar de terrastuinen.*

TER KAMERENABDIJ

TUINEN VAN TER KAMEREN

17 TUINEN VAN TER KAMEREN

De abdij is een geweldige plek om te verpozen. Ze beschikt in totaal over ongeveer vijf hectare tuin in Franse geometrische stijl, verdeeld over meerdere niveaus. De tuinen dateren uit het begin van de 18de eeuw en ondergingen in de jaren 1930 een geslaagde restauratie. Een monumentale trap geeft toegang tot de terrassen die de helling van het terrein volgen. De laagste twee terrassen zijn promenades, iets hoger ligt een siertuin met gesnoeide buxushagen en rozenstruiken, en op het hoogste niveau bevindt zich een tuin in renaissancestijl met centraal een waterbekken. Jammer genoeg ontsiert het hoge zwarte kantoorgebouw dat boven het abdijterrein uittorent het zicht op de tuin. Het protest tegen de komst van deze ITT-toren eind jaren 1960 was tevergeefs. De pleitbezorger was namelijk de beruchte ondernemer en politicus Paul Vanden Boeynants.

→ *We keren terug naar beneden langs de grote trap. Recht tegenover de trap ligt een vijver.*

18 BRON VAN DE MAALBEEK

Dit vijvertje met waterlelies is de bron van de Maalbeek, het stroompje dat de rode draad (of het blauwe lint) vormt voor deze wandeling. De Maalbeek mondt tien kilometer verder, in Schaarbeek, uit in de Zenne. Soms vraag je je wel eens af hoe dat traject er zou uitzien mocht de beek niet zijn gekanaliseerd en overwelfd, maar zich vrijelijk door de stad zou slingeren… Van de 58 vijvers die langs de Maalbeek lagen, zijn er amper vijf bewaard: deze bronvijver, de twee vijvers van Elsene, de vijver in het Leopoldpark en die van de Maria-Louizasquare.

→ *Achter de vijver klimt een pad omhoog naar de Emile Duraylaan. Steek die over en wandel naar de doorgang tussen twee bakstenen huizen, naast nr. 48.*

19 TERKAMERENDAL-SQUARE

Architect Adrien Blomme, ook bekend van de modernistische brouwerij Wiels, ontwierp in 1924 dit woonerf in 'historiserende' stijl. Ook al kan je er vanwege een erfdienstbaarheid vrij doorlopen, toch suggereren de smalle toegangsweg, de slagboom en de achteruitgeschoven woningen een 'gated community'. In 2018 weigerde de gemeente een aanvraag om een meer permanente afsluiting te plaatsen. De puntdaken en het klokkentorentje, het groene pleintje, de tracés van de straten en de beslotenheid geven een dorpse indruk. Maar het is geen levendig dorp…

Met een beetje geluk is de poort geopend die aan de achterkant van dit woonerf uitgeeft op de Renbaanlaan. Hier ben je vlak bij de tramhalte Buyl. Als de poort gesloten is, moet je op je stappen terugkeren en kan je linksom via de Lied van Sotternieënlaan naar de tramhalte Ter Kameren – Ster.

Muntpunt is de grootste Nederlandstalige bibliotheek van Brussel. Het startpunt voor nieuwsgierige geesten. Het infopunt voor wie z'n weg zoekt in de stad. Het vertrekpunt voor iedereen die Brussel wil beleven.

Muntpunt
Munt 6, 1000 Brussel
02 278 11 11
info@muntpunt.be
www.muntpunt.be

Voor deze uitgeschreven wandeling deed Muntpunt een beroep op Brukselbinnenstebuiten. De gidsen van Brukselbinnenstebuiten hebben een groot hart voor Brussel en willen je de stad tonen in al haar veelzijdigheid. Ze hebben oog voor positieve en negatieve ontwikkelingen en vertellen fabeltjes noch pr-verhalen.

Brukselbinnenstebuiten
02 218 38 78
onthaal@brukselbinnenstebuiten.be
www.brukselbinnenstebuiten.be

Verantwoordelijke uitgever: Roel Leemans, Munt 6, 1000 Brussel • Fotografie: Sien Verstraeten

Vlaanderen verbeelding werkt. brussel

BRUKSEL BINNENSTE BUITEN

MUNTPUNT